

Alla barns rätt till stöd

Förskolans uppdrag

Syftet med förskolan är att stimulera barns utveckling och lärande samt erbjuda barnen en trygg omsorg.¹ Enligt skollagen och läroplanen ska förskolan vara en miljö för utveckling och lärande och alla barn ska få uppleva den tillfredsställelse det ger att göra framsteg, övervinna svårigheter och vara en tillgång i gruppen. Alla barn på förskolan ska ges det stöd och den stimulans som de behöver för att utvecklas så långt som möjligt. Den pedagogiska verksamheten måste därför anpassas till varje barns behov och förutsättningar.

"Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål".²

Enligt skollagen och barnkonventionen ska barnets bästa vara utgångspunkten för all verksamhet. I förskolans uppdrag ingår att sträva efter att jämna ut skillnader i barns förutsättningar³. Förskolechefer, förskollärare, barnskötare och övrig förskolepersonal inom förskoleverksamheten har ett ansvar att organisera verksamheten på individ- grupp och enhetsnivå på ett sådant sätt att varje barn ges goda förutsättningar för utveckling och lärande.

"I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen".⁴

---

¹ 8 kap. 2 § skollagen; Läroplanen för förskolan (Lpfö98), 1. Förskolans värdegrund och uppdrag, Förskolans uppdrag.

² 3 kap. 3 § skollagen

³ 1 kap. 4 § andra stycket skollagen

⁴ 1 kap. 4 § andra stycket skollagen

Stöd och särskilt stöd

En generell god kvalitet, där god kvalitet betyder att verksamheten utformas och anpassas på ett sådant sätt att alla barns behov kan tillgodoses, är grunden i förskolans uppdrag. Alla barn behöver stöd i sin utveckling, några behöver särskilt stöd under vissa perioder andra under hela förskoletiden. Förskolan har ett stort ansvar att ge ett fungerande stöd.

”Barn som av fysiska, psykiska eller andra skäl behöver särskilt stöd i sin utveckling ska ges det stöd som deras speciella behov kräver. Om det genom uppgifter från förskolans personal, ett barn eller ett barns vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att ett barn är i behov av särskilt stöd, ska förskolechefen se till att barnet ges sådant stöd”

Begreppet ”särskilt stöd” är inte definierat i lagstiftningen, och i lagtext är det inte heller möjligt att närmare definiera de förutsättningar som ska finnas för att särskilt stöd ska ges. I lagtexten dras ingen tydlig gräns mellan det som benämns ”stöd” och det som benämns ”särskilt stöd”. Vad som avses med ”särskilt stöd” får därmed avgöras utifrån en professionell bedömning av verksamheten i relation till barnets behov. Därmed är gruppen ”barn i behov av särskilt stöd” svår att avgränsa. Det kan handla om barn som har allergi, barn vars föräldrar genomgår en skilsmässa, barn som upplevt trauma, eller barn som har psykiska eller fysiska svårigheter. Vissa barn har ett behov av särskilt stöd som är av övergående karaktär medan andra har ett behov som sträcker sig över tid, kanske under hela barnets förskoletid. I en flexibel verksamhet där det finns utrymme för att anpassa miljö och bemötande utifrån varje barns behov och där arbetslaget har ett brett urval av pedagogiska strategier är förutsättningarna goda för att alla barn ska få det stöd de behöver.

Arbetslaget har ett ansvar att uppmärksamma barns behov. Förskolecheferna har ansvar för att barn i behov av särskilt stöd får ett fungerande stöd.⁵ När det uppmärksammas att ett barn är i behov av särskilt stöd är det viktigt att verksamheten i första hand ser över och anpassar den fysiska, pedagogiska och sociala miljön innan insatser riktade mot enskilda barn sätts in. I kommentarerna i ”Skolverkets allmänna råd för förskolan” anges att det särskilda stödet så långt som möjligt ska tillgodoses inom den ordinarie verksamheten och inte via särlösningar. Barngruppen betraktas som en viktig del av det enskilda barnets utveckling.⁶ Utgångspunkten för arbetet med särskilt stöd är ett relationellt perspektiv;

⁵ 8 kap. 9§ skollagen

⁶ Skolverkets allmänna råd med kommentarer för förskolan

”Barns behov av särskilt stöd kan inte förstås som en egenskap hos barnet utan är alltid situationsbundet”⁷

I korthet innebär det relationella perspektivet ett förhållningssätt där behovet av särskilt stöd anses uppstå i mötet mellan barn och miljö.⁸ Utifrån ett relationellt perspektiv betraktas en svårighet eller ett funktionshinder inte som en begränsning hos barnet, snarare som en svårighet för omgivningen att anpassa sig till barnets behov. Inom perspektivet är samspelet centralt och barnet beskrivs som ett barn *i* svårigheter snarare än ett barn *med* svårigheter.

Eftersom utgångspunkten i det relationella perspektivet är svårigheter i samspelet och miljön är det också här som förändringar och anpassningar ska ske för att barnets stödbehov ska kunna tillgodoses. Med ett relationellt perspektiv som utgångspunkt har förskolechef och förskollärare både en stor frihet men också ett stort ansvar att anpassa och förbättra lärmiljö utifrån det enskilda barnets behov och den samlade pedagogiska bedömningen.

I motsats till det relationella perspektivet står det kategoriska. Något förenklat kan det kategoriska perspektivet kännetecknas av att blicken riktas mot barnet som beskrivs som bärare av svårigheter. Med det kategoriska perspektivet som utgångspunkt syftar det särskilda stödet mot att det enskilda barnet ska ”tränas”, ”läras” eller undervisas enligt vissa metoder eller särskild intensitet för att de individuella svårigheterna ska minska och barnets förmåga att anpassa sig till den rådande förskolemiljön ska öka.

Från att uppmärksamma ett stödbehov till att ge särskilt stöd

Ett beslut om särskilt stöd måste föregås av att förskolechefen ser till att det genomförs noggranna pedagogiska bedömningar av barnets behov i relation till den verksamhet som erbjuds.⁹ Det är inte barns individuella prestationer i relation till målen för förskolan som ska bedömas, eftersom det inte finns några individuella uppnåendemål i förskolan. Bedömningen går snarare ut på att förstå vilka behov det specifika barnet har och undersöka hur väl verksamheten förmår tillgodose barnets behov. I förskolan finns inget lagkrav på att stödbehovet utreds innan det ges till barnet. Det kan ändå vara lämpligt att utreda behoven, särskilt med tanke på att stödinsatserna ska följas upp och utvärderas kontinuerligt.¹⁰ Bedömningen av vilka insatser som är lämpliga ska göras av förskolans ledning, tillsammans med personalen, och alltid i samråd

⁷ Skolverkets allmänna råd med kommentarer för förskolan sid. 31

⁸ Wright von Moria, i ”Att arbeta med särskilt stöd några perspektiv” Skolverket och Palla, L i Relationell specialpedagogik i teori och praktik, högskolan i Kristianstad 2013

⁹ Prop. 2009/10:165

¹⁰ Skolverkets allmänna råd med kommentarer

med barnets vårdnadshavare. Det händer att barnets föräldrar och förskolan är oense om vilka former av särskilda stödinsatser som bäst motsvarar barnets behov. Då det inte finns någon reglering som anger på vilket sätt stödinsatser ska ges är det den professionella bedömningen av barnets behov som avgör. Det är således förskolan som avgör vilka pedagogiska övervägande som måste göras för det enskilda barnet, inte barnets föräldrar, även om det är av yttersta vikt att förskolan strävar efter att hitta lösningar i samförstånd med föräldrarna.¹¹

Pedagogisk bedömning och stödinsatser

En pedagogisk bedömning kan bestå av en kartläggning av förskoleverksamheten utifrån aspekterna; fysisk miljö, social miljö och pedagogisk miljö och därefter en objektiv beskrivning av barnet.

Kartläggningen av den fysiska miljön går ut på att undersöka om inne- och utemiljön är anpassade efter alla barns behov. Här handlar det bland annat om att undersöka om rummen används och utformas på bästa sätt, om möbleringen är tillgänglig och ändamålsenlig, om belysning och ljudnivå skapar goda förutsättningar för lärande. En kartläggning av den sociala miljön handlar om att undersöka om alla barn kan vara delaktiga i lekar och aktiviteter. Arbetslaget bör reflektera över sin kommunikation och undersöka om alla barn ges förutsättningar att förstå och delta i samtal och umgänge. Ibland finns det behov av att upprätta stödstrukturer för att tydliggöra de kommunikativa och sociala reglerna. Upplevelsen av att vara delaktig är individuell, och en bedömning av delaktighet måste utgå från barnets perspektiv. Kartläggning av den pedagogiska miljön innebär bland annat att undersöka om aktiviteter planeras så att alla barn kan vara med i det gemensamma lärandet. Arbetslaget bör också se över om det finns tillräcklig variation i material och aktiviteter, och ställa sig frågan om gruppstorlek och personaltäthet anpassats efter rådande förutsättningar. En noggrann genomförd kartläggning av verksamheten och därpå vidtagna åtgärder, kan göra att det specifika stödbehov som föranlett kartläggningen tillgodoses. Ibland behöver arbetslaget mer information om det specifika barnet. Kartläggningen av miljön kan då kompletteras med en objektiv beskrivning av barnet. En objektiv beskrivning av barn innehåller inga värdeladdade formuleringar om personliga egenskaper, till exempel ”ett barn utan drivkraft”, ”han är glad, nyfiken och energisk”, ”hon har kort stubin” eller ”barnet reagerar med ilska vid krav”. En diagnos ger inte tillräcklig information om ett barns stödbehov och en diagnos eller funktionsnedsättning behöver inte betyda att ett barn är i behov av särskilt stöd. För att bedöma om barnets bästa varit utgångspunkten ska ett beslut eller

---

¹¹ Skolinspektionen beslut. Drn 41-2009:6567

en åtgärd som rör barn föregås av en barnkonsekvensanalys. I praktiken betyder det att ett beslut som gäller barn ska föregås av att följande frågor besvaras; Hur har hänsyn tagits till att barnet/ungdomen har likvärdiga villkor som andra? På vilket sätt har barnets/ungdomens bästa satts i främsta rummet? Vilka konsekvenser får den tänkta insatsen på barnets/ungdomens utveckling? På vilket sätt har barnet/ungdomen fått uttrycka sin mening?¹²

De stödinsatser som utarbetas när ett barn anses vara i ett behov av särskilt stöd är varierande. Det kan handla om en översyn över den fysiska miljön där skapande av ”rum i rummet” kan vara en tydliggörande insats eller att införa en tidsplanering med bilder för barnet. Minskning av antalet barn i barngruppen eller utökad städning är exempel på andra insatser. Ytterligare exempel är att arbetslaget tillsammans bestämmer ett förhållningssätt för att hantera beteende. Förstärkning av personalen antingen generellt till barngruppen eller riktat till ett specifikt barn är en insats som kan täcka upp ett behov för vissa barn eller barngrupper. I vissa fall kan det vara nödvändigt att komplettera det särskilda stödet med konsultation och handledning till personalen. För att kunna utvärdera att insatserna fungerar på det sätt som det var tänkt är det viktigt att dokumentera vilka stödinsatser som planeras, syftet med insatserna, ansvarsfördelning och vilken övrig samverkan som krävs.

Barn med omfattande behov av särskilt stöd

Barn med komplexa funktionsnedsättningar kan vara i ett omfattande behov av särskilt stöd såväl på förskolan som för sin dagliga livsföring i övrigt. Barn med sådana omfattande stödbehov har rätt till särskilt stöd inom ramen för förskolans verksamhet och de kan ha rätt till insatser enligt LSS¹³ eller LASS.¹⁴ Det finns ingen tydlig gräns för de stödåtgärder barnet har rätt till enligt förskolans styrdokument och de stödinsatser som följer med annan lagstiftning som LSS eller LASS. En prövning får göras från fall till fall. Förskolans skyldighet att ge stöd är kopplat till verksamhetsmålen i läroplanen, medan de insatser som följer av LSS eller LASS hänger samman med barnets livsföring i övrigt.

---

¹² Skolverkets allmänna råd för förskolan sid 13

¹³ Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

¹⁴ Lag (1993:389) om assistansersättning